

UDK 314.151.3-054.72(497.11)"2010/2011"

Прегледни чланак

Review article

Mirjana Bobić**IMIGRACIJA U SRBIJI: STANJE I PERSPEKTIVE,
TOLERANCIJA I INTEGRACIJA***

Izvod: U novije vreme na prostoru Srbije (bez Kosova i Metohije) povećava se broj imigranata, i to iz više izvora. Jedno su povratnici, koji u sve masovnijem broju pristižu po osnovu Sporazuma o readmisiji. Enormno je povećan i broj tražilaca azila, mada su poslednji uglavnom u tranzitu ka zemljama EU odnosno Zapada. Srbija je nažalost označena i kao tzv kritična tačka Evrope u pogledu iregularnih migranata, uključujući i žrtve krijumčarenja žena i dece. Iako demografske projekcije kao i empirijska iskustva bivših socijalističkih zemalja ukazuju da je na duži rok, tj u narednih nekoliko decenija, realno očekivati migracionu tranziciju u smeru imigracije, a posebno u momentu pridruživanja EU, čini se da je potrebna veća vizibilizacija i senzibilizacija fenomena da bi se išlo u susret ovim društvenim promenama, sa svešću da bi se privlačenjem imigranata pod pretpostavkom ekonomskog rasta i stabilizacije političkih prilika, ne samo kratkoročno kompenzovali nepovoljni demografski trendovi već i ublažila velika ekonomska zavisnost velikih grupa stanovništva. Osnovna ideja ovog priloga je da je imigracija jedna od razvojnih demografskih strategija, a da je za tu vrstu društvenih promena potrebna ne samo politička volja, odgovarajući institucionalni okvir i instrumentarijum, već i menjanje stavova i ponašanja domicilnog stanovništva, tolerancija i spremnost na suživot.

Ključne reči: Srbija, poluperiferija, imigracija, tolerancija

Abstract: In recent years there has been a permanent increase in immigration flows to Serbia from various sources. One part stems from massive returns of Serbian citizens from EU in line with the Readmission Agreement. On the other side, volume of asylum seekers has been multiplied, although they are in vast majority striving to reach European, i.e. Western countries. Regrettably Serbia has been spotted as a European hotspot when it comes of undocumented migration, including victims of human trafficking, females and minors. Both demographic projections and experience of former socialistic countries indicate that in a long run, i.e. in decades to come, Serbia might face a transition from emigration to immigration, particularly with the accession to EU. Nonetheless, it seems that if this process is to be urged, the phenomenon of immigration should become more visible and contested for in public discourse. Thus general population should have become more sensitized to it. The main argument is that great

* Рад представља резултат истраживања на пројекту „Изазови нове друштвене интеграције – концепти и актери“ (ев. број 179035), који финансира Министарство за просвету, науку и технолошки развој Републике Србије.

stocks of immigrants would have been beneficial not only in terms of compensating for long term negative demographic trends in the country, but also for ameliorating of unfavorable economic dependency rates. But for this scenario to come true the main precondition is economic recovery and rise of employment opportunities in particular. Therefore the main idea of this paper is advocating for acceptance and support of immigration as one of the main strategies for social and demographic development, the goal which realization requests not only political will, appropriate institutional apparatus, but also changing attitudes and behavior of local population, their enhanced tolerance and readiness for common everyday living.

Key words: Serbia, semi- periphery, immigration, tolerance

Uvod

Tokom 2013. ali i tokom poslednjih godina, Srbija (bez Kosova i Metohije u celom tekstu) doživljava veliku i permanentnu azilantsku krizu, jer se enormno povećava broj tražilaca zaštite među tranzitnim, interkontinentalnim imigrantima (pretežno iz Sirije, Eritreje, Somalije, Afganistana, Alžira, itd, od samo 77 lica u 2008. do čitavih 4.000 krajem 2013¹), a država i društvo ne uspevaju da valjano odgovore na ovaj izazov. Istovremeno, sama Srbija je na četvrtom mestu u Evropi po broju tražilaca azila, što je već u više navrata zapretilo održavanju bezvизnog režima.

Masovni priliv stranaca u do nedavno jedina dva centra za prihvatanje i smeštaj ovih lica (Banja Koviljača i Bogovađa sa po 250 ležajeva) izazvao je masovno uznemirenje građana u ovim sredinama. U domaćim medijima se često prenose slike ovih „nepoželjnih stranaca“, a često čujemo izjave meštana o ugrožavanju imovine i bezbednosti stanovništva. U Banji Koviljači se 2011. dogodio i slučaj silovanja jedne britanske državljanke (doduše do danas nedokazan), a stanovnici su bili izloženi pljački, napadima, upadima u posede (što takođe nije bilo uvek potkrepljeno nedvosmislenim dokazima u policiji), što naravno ne znači da takvih incidenata nije bilo. Deca i odrasli građani se, po izjavama meštana i pisanju medija, stalno suočavaju sa čudnim (nekulturnim, necivilizovanim, pa i violentnim) ponašanjima ovih imigranata, među kojima je većina tamnoputa, govore nerazumljivim jezicima, drugačije je vere, navika, običaja, itd. Obzirom na procenjenu, visoku ugroženost bezbednosti, a u odsustvu brže i efikasnije reakcije nadležnih institucija i vlasti u Beogradu, građani su se, u svim slučajevima sudara sa azilantskom populacijom (u Banji Koviljači, Bogovađi, Obrenovcu i drugim mestima), samoorganizovali. Deci je zabranjen odlazak u školu, kretanje dopušteno samo u pratnji roditelja, a Beogradu (Premijeru, Komesarijatu za izbeglice i drugim nadležnima) su upućivani zahtevi da se ovi stranci hitno izmeste. Iz razgovora i pisanog izveštaja Centra za zaštitu i

¹ Podaci Centra za zaštitu i pomoć tražiocima azila, na bazi dokumentacije MUP-a.

pomoć tražiocima azila iz Beograda (APC/CZA, 2013), jedine organizacije civilnog društva, koja je stalno na terenu, prikupljajući podatke i kontaktirajući sa ovim strancima, lokalnom policijom, sudom, opštinskim i prosvetnim vlastima, Crvenim krstom, Komesarijatom za izbeglice i UNHCR-om, naslućuje se da su slučajevi azilanata vešto spinovana, iskonstruisana i instrumentalizovana „moralna panika“, upotrebljena u interesu lokalne elite (političke i poslovne)². Treba, međutim, razumeti da se Srbija nalazi na migracionoj ruti kojom se ljudi kreću od Istoka ka Zapadu i Severu Evrope (od Afrike i bliskog Istoka, preko Turske, Grčke ili Bugarske, odnosno Albanije i Crne Gore i Albanije i Kosova, preko centralne Srbije i Vojvodine, dalje ka Evropi, tj Švedskoj, Nemačkoj, Francuskoj, itd), (APC/CZA, 2013, up: sliku 1 niže u tekstu). Samim tim reč je o tokovima koji se ne mogu zaustaviti, bilo da su legalni (kao u slučaju tražioca azila, izbeglica i drugih tzv regularnih kretanja) ili su, pak, ilegalni.

Azilantske krize u Srbiji svedoče o dve važne činjenice: o političkim manipulacijama javnim mnjenjem i sentimentima građana prema drugima i drugačijima, i to od strane istih onih elita koje sebe nazivaju demokratskim, preovropskim, socijaldemokratama, ali i o očigledno još snažno ukorenjenim etnonacionalnim predrasudama, pa i ksenofobiji³. Očigledno da je veoma često na delu „dehumanizacija drugih“, tj onih koji nisu članovi naše ili većinske grupe. Konfuzan odnos pa i netolerancija se reflektuje u akademskom, političkom, civilnosektorskom i humanitarnom diskursu o migracijama, posebno tzv. prisilnim, koji su opterećeni protivrečnostima pravnog, restriktivnog ili sigurnosnog (ilegalni migranti kao pretnja većinskom društvu) vs. humanog ili antropološkog pristupa – (migranti kao ranjive grupe), (Okrugli sto „Čovek na putu“, 21. aprila 2013).

² Organizuju se mitinzi sa očiglednim ciljem - zaštite (poslovnih) interesa određenih krugova (primer Banje Koviljače iz 2011), ali je on ujedno zgodno poslužio i u predizborne svrhe, tako da su brojni, nedokazani kriminalni akti, strahovi i strepnje građana, upotrebljeni radi političke mobilizacije javnosti. Nasuprot tome, početkom ove godine isti Centar u Banji Koviljači, ponudio se da prihvati 59 tražilaca azila, da bi se smanjo pritisak na drugi takav Centar u Bogovađi, kao i da bi se ublažilo nezadovoljstvo meštana sela Vračevići kod Lajkovca, kod kojih su tražioci azila prethodno boravili u privatnom smeštaju (za šta su dobijali solidnu nadoknadu). Dalje, ove godine jedan od čelnika demokratske opozicione stranke izjavljuje da se građani Mladenovca ne brinu i da on neće dozvoliti izgradnju novog centra za smeštaj tražilaca azila.

³ „Paradoks je da države odnosno političke elite koje zagovaraju globalizam, kao neumitan proces, često posežu za granicama, ograničenjima i zabranama, kada je reč o kretanju ljudi - migracijama...Srbija, koja ne uspeva da specifičnosti različitih etničkih zajednica koje u njoj žive oduvek, integriše u jedan prihvatljiv društveni sistem, sada se suočava sa fenomenom novih novopridošlih. Kada nema takvog sistema, populizam političke elite, podstaknut medijima, preuzima primat i stvara uslove za nove konflikte i podele“ (Petronijević, 2013).

Doba (masovnih) migracija

Još od 70-tih godina prošlog veka, a od početka 21. veka, naročito, pojačava se obim i intenzitet međunarodnih migracija, uporedo sa sve izraženijim procesima globalizacije, odnosno masovnog kretanje roba, kapitala, ljudi, kulturnih sadržaja, informacija, preko granica nacionalnih država odnosno velikih geografskih prostranstava. Savremene međunarodne migracije su novi i veoma kompleksan fenomen, jer se na taj način ne samo prekoračuju granice nacionalnih država, kreiraju transnacionalne mreže, poslovna, politička i druga umrežavanja, multinacionalne institucije, preduzetništvo i druge aktivnosti, a efekti tangiraju više država istovremeno, pri čemu je mobilnost i podsticana i kontrolisana od strane raznih institucija i nacionalnih aktera (Castles and Miller, 2003). Zbog masovnosti, ali i nekih novih karakteristika savremenih međunarodnih migracija, Castles naše doba naziva „*dobom migracija*“ (Castles and Miller, 2003). Glavni tokovi kretanja ljudi i dalje se protežu od manje razvijenih ka razvijenim zemljama sveta, od „Juga“ ka „Severu“, ali savremene međunarodne migracije razlikuju se u odnosu na migracije u prethodnim istorijskim periodima prema nizu karakteristika. Prema *širini, obimu*, one su veoma ekstenzivne. Globalni tokovi migracija usmeravaju se prema Evropi, Severnoj Americi, „Australaziji“ i Bliskom Istoku, odnosno teku preko velikih površina planete (Held, et al. 1999). *Intenzitet* međunarodnih migracija (meren preko veličine populacije koja migrira) raste, a *brzina* individualne mobilnosti je izrazito visoka zahvaljujući razvoju međunarodnog saobraćajnog sistema. Precizni podaci o broju međunarodnih migranata ne postoje. Odeljenje za stanovništvo Ujedinjenih nacija (United Nations Population Division) procenilo je da je 2002. godine, 185 miliona ljudi na planeti živelo najmanje 12 meseci u zemlji u kojoj nisu rođeni, što je negde oko 2% svetske populacije (Castles and Miller, 2003), a sličnu ocenu daju i drugi autori (up: Morokvašić, 2010). Više od polovine (60%) svih imigranata nastanjuje se u najrazvijenijim zemljama sveta, te je stanovništvo zemalja „centra“ u velikom obimu imigrantskog porekla. Kada bi se svi imigranti smestili u jednu zemlju, tvrdi Massey (Massey and Taylor, 2004), nacija imigranata bila bi šesta po veličini na svetu. No, ne samo da je godišnji porast broja imigranata impresivan, već je to i činjenica i da populacija imigranata raste po stopi višoj od rasta ukupne svetske populacije! Naime, u intervalu 1990-1997, populacija imigranata uvećavala se za oko 4 miliona lica godišnje, dok je u periodu 1985.-1990. ona rasla u proseku za 2.8 miliona godišnje, a 1965-1975, znatno manje, za 0.8 miliona lica godišnje (ibidem, 2004).⁴

⁴ U ranijoj istoriji takođe su zabeleženi trendovi intenzivnih međunarodnih migracija. Tako je 59 miliona ljudi napustilo Evropu između 1846-1939, i uselilo se u severnu i južnu Ameriku, Australiju, Novi Zeland i južnu Afriku (Zlotnik, 1999, prema Castles and Miller, 2003:4). No ovde je reč o takozvanom naseljavanju „novih“ područja (sa stanovišta tadašnjih Evropocentričnih razvijenih društava) u uslovima slabo razvijenih i bitno drugačijih migracionih politika i instrumenata.

Pravci najmasovnijih kretanja su, međutim, promenjeni. Pojedina područja koja su ranije bila velike imigracione zone, sada postaju važne emigracione zone (npr. Latinska Amerika) i obratno (npr. Evropa). Najveće zemlje prijema (SAD, Australija, Kanada, Japan) ne dobijaju više migrante iz Evrope, već pretežno iz zemalja tzv. Trećeg sveta - Azije, Afrike i Latinske Amerike. Evropa se od završetka Drugog svetskog rata, od područja emigracije pretvorila u imigracionu zonu, a to se posebno odnosi na njen južni deo, koji je tradicionalno regrutovao emigrante (Italija, Španija, Grčka).⁵ No, ove savremene migracije odvijaju se u posve drugačijem *institucionalnom okviru*, u uslovima razvijenih i kompleksnih migracionih politika i institucionalnih mehanizama za kontrolu i upravljanje ovim kretanjima.

Migracije su snažno povezane sa procesima *društvene stratifikacije*, jer su na jednoj strani visokokvalifikovani, profesionalci, koji se kreću pod značajno povoljnijim uslovima, u odnosu na niskokvalifikovanu radnu snagu, ili pak marginalizovane grupe poput izbeglica, tražilaca azila, ilegalnih migranata. Od ukupnog broja globalnih migranata, trećinu čine visokoobrazovana elita i preduzetnici, tj. muškarci i žene, čiji humani, finansijski i socijalni kapital nadilazi zemlje u kojima su rođeni i gde su se školovali (Morokvašić, 2010). Ne samo što je mobilnost olakšana za visoko stručnu radnu snagu, već je njeno pozicioniranje u zemljama destinacije direktno kroz primarno tržište rada i više društvene položaje. Na drugom polu nalazi se masovna, niskokvalifikovana radna snaga koja često emigrira preko neregularnih kanala i prema sekundarnim tržištima rada, zauzimajući niže i marginalizovane položaje u društvima destinacije (kelneri, sobarice, pomoćni radnici u turizmu, vozači u javnom prevozu, komunalni radnici, građevinski radnici, itd). Zbog geopolitičkog položaja Srbije, tzv. ilegalna, azilantska i izbeglička kretanja se teško mogu sprečiti, zaustaviti, ograničiti (up: Frontex, 2013).

⁵ Imigranti stižu u EU pretežno sa severa Afrike i sa Srednjeg i Bliskog Istoka (iz Libana i iz Turske), kao i iz Iraka i Avganistana. Raspad Sovjetskog Saveza i komunističkog bloka, pokrenuo je nove interkontinentalne migracije, pojačavajući recimo, dolazak Kineza u Evropu. Na drugoj strani, pak, bivši građani SSSR uglavnom su se vraćali u zemlje svoga porekla (Nemačku, Poljsku, Izrael) odnosno novoformirane, nezavisne države (Gruziju, zemlje Zajednice nezavisnih država), te su ove emigracije okarakterisane kao pretežno etnocentrične (Coleman, 2005), a strah od njihovog masovnijeg pohoda na EU se pokazao neosnovanim. U EU danas živi 8% stanovnika stranog porekla, a na to treba dodati još nekih 5% lica koja imaju bar jednog roditelja, koji je rođen izvan njene teritorije, dakle 13% je ukupno migranata tzv prve ili druge generacije. Ovi će trendovi nastaviti da rastu, tako da će do 2060., godine više od trećine radnika biti stranog porekla. Najveći porast imigracije je u Evropi registrovan 1992, oko 2,7 miliona (ove procene uključuju i ilegalna ili neregularna kretanja). Potom je sredinom 1990tih priliv nakratko opao, na oko pola miliona, a potom ponovo porastao na oko milion, dostižući nivoe savremenih imigracionih struja u SAD-u (Coleman, 2005).

Имиграција постаје доминантан чинилац садашњег и будућег демографског развика и економског благостања у развијеним друштвима Запада, која су такође suočena са старењем и дуготрајно недovolјним рађањем. Наиме, Европска унија се са проблемом старења данас бори порастом продуктивности и интензивном, додуше контролисаном имиграцијом, привлачењем страних радника и лица одговарајућег хуманог капитала, чиме постиже не мање значајне демографске (пораст фертилитета), већ и друштвене и културне добити (Nikitović, 2013), (Avramov, D, 2013).

Predmet i metod

Међународни миграциони токови у овом раду посматрају се у светлу полупериферијског положаја Србије у систему светског капитализма (Wallerstein, 1974). Као полупериферијска земља средње развијености, између периферије (неразвијених) и центра (Запада), са средњим нивоом доhotка (на основу индикатора Светске банке), Србија у актуелном периоду представља примарно земљу емиграције и транзита од светске периферије ка центру. У друштвима полупериферије, какво је и српско, под утицајем неолитералног светског капитализма перманентно се урушавају развојни потенцијали, потценјују хумани и остали ресурси, односно потценјују развојне могућности, а друштво и становништво се присилно укалупљује, угурава у „прокрстову постелју“ коју обликују најмоћнији, односно наднационалне организације, што производи раз-развој, а не пуко заостајање у трци за центром (Blagojević - Hjuson, 2013).

Predmet ovog teksta je imigracija u Srbiji. Polazeći od projekcija stanovništva Srbije i teze da je imigracija njena budućnost (Nikitović, 2013, 2010), prvo ćemo se pozabaviti aktuelnim stanjem i tendencijama na ovom polju. Međutim, pitanju imigracije pristupićemo i u socijalnoantropološkom ključu. Napomene iz uvoda, kao i brojne azilne priče, imale su za cilj da uvede u analizu „demografiju bez brojki“ (Scheper - Hughes, 1997), narative o sudbinama, patnjama i progonima običnih ljudi⁶. Ovi se socijalni akteri ne samo zanemaruju u

⁶ „NN, dizajner iz Egipta je pobjegao zbog verskog terora i progona, nastalog nakon dolaska na vlast Islamske braće. On je kao hrišćanin-kopt trpeo maltretiranja i uznemiravanja od strane njegovog šefa, koji je konstantno vršio psihičke pritiske da se preobrati u islam. Situacija je kulminirala kad mu je šef zapretio smrću, stavljajući mu do znanja da u firmi postoji grupa koja veruje u radikalni islam i deluje u pravcu preobraćivanja nevernika. Posle ovakvih pretnji te u kontekstu sve prisutnijeg verskog nasilja i netrpeljivosti prema hrišćanima u Egiptu - paljenjem crkava, ubijanja hrišćana, kidnapovanja i demonstracija, NN se obratio policiji, koja nije reagovala na njegov problem. Budući da ima prijatelje u Srbiji, zatražio je vizu u Kairu i odmah potom je pobjegao iz Kaira. Čim je dobio vizu za Srbiju, avionom je došao legalno u Beograd. (APC/CZA, 2013:5) Vidi i: Azilne Priče u izdanju APC/CZA, <http://www.apc-cza.org/images/publikacije/APCCZA%20Azilne%20price%202013.pdf>

javnim, političkim, pa i naučnim diskursima, već se oni permanentno viktimizuju, bez obzira na to što sami, i bez društvene podrške, iz haosa sopstvenih života vremenom uspevaju da uspostave svoje biografije (up: Korać, M., 2012), pokazujući kako *geografija postaje njihova refleksivna biografija*. Dubinska analiza migracionih priča, putanja, snalaženja kroz lavirinte prostora, vremena, ratova, granica, politika, kroz sudare različitih etno-kulturnih habitusa i civilizacija, raznovrsnost interpersonalnih relacija i iskustava u vezi sa (ne)prihvatanjem lokalnog, većinskog stanovništva, svedoči o bezbroj različitih, strategija preživljavanja i snalaženja, tokom njihovog kretanja napred nazad, po širokim prostranstvima, s kraja na kraj sveta. Samim tim čini nam se posve neopravdanim tretirati ih samo ili isključivo kao objekte (žrtve), mada naravno da ih među njima ima. Većina su zapravo subjekti, pa ta izokrenuta perspektiva možda može da otvori put za drugačije poglede, ponašanja i rešenja u vezi sa (budućom) imigracijom. Najzad, čini nam se da bavljenje ovim fenomenom ukazuje i na meru otvaranja društva, pa samim tim i spremnosti na promene koje nas, izvesno, očekuju, možda i uprkos našim željama i namerama.

U pogledu empirijske osnove, ovaj rad se oslanja na projekcije stanovništva za period 2011-2051, (Kupiszewski, et al, 2012), (Nikitović, 2013, 2010), Migracione profile Srbije za 2011. i 2012. godinu, podatke MUP-a i civilnog sektora (CeSID-a i APC/CPA), (up: Bobić i Babović, 2013). U metodskom pogledu rad se oslanja na sekundarnu analizu demografskih, socioloških i antropoloških istraživanja (Penev, 2010, CeSID, 2013, Bobić i Babović, 2013). U zaključku ne samo da se podržava potreba političke podrške (odozgo), već se ukazuje i na neophodnost promena odozdo (*grassroot democracy*), koje bi jedino udružene odnosno komplementarne trebalo da olakšaju i ubrzaju neophodno potrebnu društvenu i demografsku promenu.

Pojmovno teorijski okvir

Proučavanje međunarodnih migracija u Srbiji oslanja se na neke značajne teorijsko-pojmovne osnove koji proističu iz različitih bazičnih paradigmi u proučavanju migracija⁷. Zbog ograničenog prostora, detaljnija elaboracija najvažnijih teorijskih paradigmi ovde nije bila moguća. Za razumevanje međunarodnih migracija iz Srbije prema zemljama centra globalno-svetskog kapitalizma, značajno je poznavanje složenih determinanti koje uključuju važne „pull“ faktore u zemljama destinacije, kao što su potrebe segmentiranih tržišta

⁷ U opštoj literaturi o migracijama uobičajena je podela na *šest* glavnih teorijskih artikulacija međunarodnih migracija (Haas, 2008): 1) neoklasična (makro) ekonomska teorija; 2) neoklasična ekonomska (mikro) teorija; 3) Nova ekonomija radnih migracija (New Economics of Labour Migration - NELM); 4) Teorija dualnog tržišta rada; 5) Svetsko-sistemska pristup; 6) Kumulativna kauzalnost.

rada (Piore, 1979), kao i bitnih „push“ faktora koji se ispoljavaju kroz visoku nezaposlenost, nizak životni standard ili nepovoljne uslove za razvoj karijere u zemljama porekla (iz neoklasičnih ekonomskih teorija migracija).

U ovom tekstu pažnja će pretežno biti usmerena na makro paradigme, odnosno na prepoznavanje ključnih obrazaca imigracija u Srbiju, njihovog obima i karakteristika u pogledu socio-demografskih osobina imigranata, načina na koji se ove migracije odvijaju i nekih osnovnih posledica.

S obzirom da su savremeni tokovi migracija u velikoj meri pomešani, dosta je teško nedvosmisleno svrstati pojedina kretanja u jedan tip. Ipak, da bi se mogla sprovesti analiza potrebno je bar u osnovi razlikovati neke oblike imigracija, pa je u ovom tekstu to učinjeno u skladu sa napred naznačenim osnovnim teorijskim polazištem koje posmatra migracije u kontekstu položaja Srbije u svetskom sistemu kapitalizma i razvojnih procesa. Zbog činjenice da je analiza u ovom tekstu usmeravana dostupnim podacima, a da su ovi podaci oslonjeni na zvanične, primenjene definicije, bilo je nužno da se takve osnovne definicije ovde preuzmu. Osnova za te definicije je *Uredba o statistici Evropske Zajednice o migraciji i međunarodnoj zaštiti* (EZ br. 862/2007), sa kojom, doduše, domaće zakonske definicije nisu usklađene, ali se podaci u migracionim profilima nastoje približiti ovim određenjima.

Pod *imigracijom* se podrazumeva aktivnost kojom osoba mesto stalnog boravka utvrđuje na teritoriji date države na period koji će, ili se očekuje da će trajati, najmanje 12 meseci, a da je prethodno imala stalno prebivalište na teritoriji druge države (Ibid).

Iako se u ovom tekstu ne bavimo posebno emigracijom, radi kontekstualizacije značaja imigracija, navešćemo neke bitne podatke. Na osnovu dostupnih statistika zemalja imigracije, uz korekciju vitalno statističkim metodom, procenjuje se da neto emigracija u periodu 2002.-2011. iznosi oko 15.000 lica godišnje, a da se za period nakon ulaska u EU, posle 2021. može projektovati njeno povećanje od oko 25 hiljada godišnje (Nikitović, 2013). Prema istim projekcijama, sa očekivanim pristupanjem EU, početkom treće decenije 21. veka, može se pretpostaviti nagla, ali kratkoročna eksplozija emigracije, što za podlogu ima empirijsko iskustvo drugih, bivših, socijalističkih zemalja sa sličnim društvenim performansama (Poljska, Litvanija, Letonija, Slovačka). Na strani EU delovaće moćni *pull* činioci u vidu masovnijeg povlačenja sa tržišta rada *baby boom* generacija, kao i pojačana tražnja za ličnim uslugama, u vezi sa negom i brigom oko rastuće populacije najstarijih (ibidem). Dugo očekivani odloženi ekonomski porast u samoj Srbiji, povećanje zaposlenosti, poboljšanje životnog standarda, kvaliteta života, sve bi to trebalo da smanji pritisak ka daljoj i većoj emigraciji, kao izlaznoj strategiji, posebno, mladih, obrazovanih, jer će i domaće *baby boom* generacije do 2021. biti penzionisane, a njihova radna mesta i karijere upražnjeni. Iz ovog, najverovatnijeg budućeg scenarija, proizlazi, dakle, da se emigracija vremenom može ublažiti, a pretpostavlja se, štaviše, da će zemlja doživeti i migracionu

tranziciju i to iz dva bitna pravca (Nikitović, 2013). Prvi je povratak u zemlju naših građana, nakon završetka radnog veka ili/i usled želje za investiranjem u Srbiji, radi pokretanja privatnog (porodičnog) biznisa, itd, naravno, pod primarnom pretpostavkom ekonomskog prosperiteta. Uz aktiviranje referentnih pronatalitetnih populacionih mera u promenjenim ekonomskim okolnostima, treba očekivati i povećanje fertiliteta, čiji su efekti na usporavanje starenja, posebno radne snage, obim i demografske strukture stanovništva trajniji, ali i sporije dostizni (ibidem). Potom, realno je očekivati i priliv lica iz tzv. Trećeg sveta, čiji je udeo već sada stalno u porastu (Kina, Afričke zemlje, Avganistan, Iran, itd).

Imigranti u Srbiji

Domaći zakoni ne poznaju kategoriju „imigranta“ kao ni „imigraciju“ (IOM, 2012:17), te se u izradi migracionih profila i prikazivanju stanja na terenu, koriste definicije Evropske Unije. Teškoće se još uvećavaju, onda kada se nastoji razlikovati regularna od neregularne imigracije. Na osnovu podataka publikovanih u Migracionim profilima Srbije za 2010. i 2011. godinu teško je proceniti obim ukupne imigracije u Srbiji. Podaci o ukupnoj veličini populacije regularnih imigranata, odnosno stranaca koji su boravili u Srbiji na osnovu važećih dozvola boravka, dostupni su samo za 2009. i 2010. godinu, ali ne i 2011. godinu. U 2010. godini, u Srbiji je boravilo 21.577 osoba koje se prema definiciji mogu svrstati u imigrante, a njihov broj je blago povećan u odnosu na prethodnu godinu. U okviru kategorije regularnih imigranata, 30% su činile osobe koje su stalno nastanjene u Srbiji, dok su ostali bili na privremenom boravku. Na osnovu podataka uočava se da su u imigrantskoj populaciji u Srbiji najbrojniji državljani/ke Kine, a potom Rumunije (up: Bobić i Babović, 2013). Međutim, među kineskim imigrantima najmanje je žena, dok one dominiraju u svim drugim imigrantskim grupama. Razlog tome je što su izuzev kineske, koja je pretežno, mada ne i isključivo, radna, sve druge imigracije motivisane brakom, tačnije udajom i anticipiranjem porodice (ibidem).

Što se radne imigracije tiče, u Srbiji je 2010. godine boravilo preko 5.000 stranaca sa dozvolom privremenog boravka po osnovu rada, od čega je preko polovine (2.777) bilo Kineza. Iza najbrojnijih radnih migranata iz Azije (54.7%), slede građani EU (25,4%), a potom lica iz bivših jugoslovenskih republika van EU (10.8%). U 2011. godini porastao je broj stranaca sa privremenim, radnim boravkom, na 7.213, od čega je ponovo najveći broj bio Kineza (3.085). Muškarci su 2011. predominantni u radno-imigrantskoj populaciji sa učešćem od 73%.

Većina imigranata obavlja rukovodeće i druge aktivnosti u stranim predstavništvima, bankama, zatim u građevinarstvu, trgovini, naftnoj, auto industriji, najzad u poljoprivredi, zanatstvu, itd. Broj zaposlenih stranaca viši je zapravo od registrovanog, jer neki obavljaju poslove bez zasnivanja radnog

odnosa, neki su članovi upravnih odbora i slično. Najviše je stranaca zaposlenih u Beogradu (70%), a zatim u Novom Sadu, Loznici i Čačku. Prema poslednjim podacima iz 2012, među regularnom radnom imigracijom dominiraju ponovo muškarci (76.3%), starosti od 31-40 godina, kao i mladi do 30 (obe kategorije po 26,6%). Prema državljanstvu, najbrojniji su Kinezi, Makedonci, građani BiH i Ruske Federacije. U celini, Srbija danas još uvek nije privlačna destinacija, kao što je slučaj sa Slovenijom (preko 15.000 izdatih radnih dozvola godišnje), Hrvatskom, (8.000), pa i Crnom Gorom (8-10.000), (IOM, 2012 i KIRS, 2012).

Samim tim ni udeo nezaposlenih lica među imigrantima nije veliki, bar kada su u pitanju lica registrovana na evidenciji Nacionalne službe zapošljavanja (između 700-800 lica tokom posmatranog perioda). Među njima je najviše rumunskih, makedonskih i ruskih državljana.⁸ Strani državljani prijavljeni na evidenciju NSZ su pretežno niskih kvalifikacija⁹, što svedoči o nepovoljnoj ponudi strane radne snage. Naime, među ovim licima preovlađuju žene niskih kvalifikacija, koje se često suočavaju i sa problemima u nostrifikaciji diploma, a koje kako smo videli borave u Srbiji pretežno po osnovu spajanja porodice.

Evidencije stranih studenata su nepotpune, ali ukazuju na porast stranaca koji imaju dozvolu privremenog boravka radi školovanja, sa 536 iz 2010. na 868 u 2011. godini. Većinu čine muškarci (66.9%), a posmatrano po državljanstvu, Libijci (ibidem).

Neregularna imigracija

Neregularne, odnosno nezakonite migracije daleko je teže pratiti, pa se dostupni podaci smatraju više procenom nego pouzdanom slikom o obimu i karakteristikama ovih migracija. Slika o neregularnoj imigraciji nije sasvim u skladu sa definicijom pojma imigracije, jer pored slučajeva u kojima su osobe registrovane u neregularnom boravku u Srbiji (koji ne mora trajati čitavih 12 meseci), uključuje i lica uhvaćena u neregularnom prelasku državne granice. Dostupni podaci za period 2010-2012, ukazuju da je broj prvih u padu, dok je broj drugih u značajnom porastu. U tom periodu broj lica uhvaćenih u ilegalnom prelasku granice između Srbije i susednih država porastao je sa 2.682 na 14.958 slučajeva (uključeni su i ulasci i izlasci iz Srbije). Najveći deo ovih neregularnih prelazaka odvija se na „zelenoj granici“ (u 2102. godini čak 13.897). Među njima najviše je državljana Avganistana i Pakistana, dok je udeo Palestinaca vidno opao.

⁸ Udeo rumunskih državljana među nezaposlenim licima iznosio je u 2010. godini 19.2%, a u 2011. godini 19.8%, dok je udeo makedonskih državljana u datim godinama iznosio 15.9% i 16.6%, a udeo državljana Ruske Federacije 13.3% i 11.3%.

⁹ Među onima koji na posao čekaju duže od godine dana, najviše je sa OŠ (36.3% odnosno 36.1%), a visok je udeo i lica bez škole (26.1% odnosno 29.6%), dpk ih je najmanje sa završenim fakultetom (9.3% i 7.4%)

Udeo žena među migrantima koji su pokušali da ilegalno uđu u Srbiju je izrazito mali (3.2% u 2012. godini), a udeo maloletnih lica 15.7%.

Kada su u pitanju stranci za koje je ustanovljeno da su nezakonito boravili na teritoriji Srbije, njihov broj je daleko manji i u opadanju – sa 751 u 2010. godini na 462 u 2012. godini. U ovoj kategoriji, međutim, udeo žena je značajno veći nego u prethodnoj (45.5%), dok je udeo maloletnih lica na gotovo istom nivou (14.7%).

Podaci o broju i strukturi neregularnih migranata ukazuju na pretežno tranzitni karakter neregularnih migracija preko teritorije Srbije. Naime, daleko veći broj stranaca registrovanih u pokušajima neregularnih prelazaka (ulazaka i izlazaka iz Srbije) nego onih sa regularnim boravkom na teritoriji Srbije, ukazuje na najverovatnije kretanje preko teritorije Srbije prema zemljama EU. Na ove rute neregularnih migracija preko Srbije ukazano je i u izveštaju Frontex-a (2012). Naime, Srbija predstavlja jedno od centralnih područja tranzita za tokove neregularnih migranata iz Azije i Afrike, koji se preko Grčke i Zapadnog Balkana kreću prema zemljama EU i šengenske zone. U ovom izveštaju je ocenjeno da je ruta preko Zapadnog Balkana postala važna tokom 2011. godine, od kada je znatno otežan izlazak iz Grčke prema drugim zemljama Šengena brodom ili avionom. Smatra se da migranti procenjuju da im je kraći put da preko Zapadnog Balkana ponovo uđu u šengensku zonu kada napuste Grčku, nego da idu preko Bugarske i Rumunije. Stoga najveći broj migranata ide preko Makedonije i Srbije prema Mađarskoj ili Hrvatskoj i Sloveniji, dok manji broj ide preko Albanije, Crne Gore, ka Hrvatskoj i Sloveniji (Frontex, 2012: 23).

Prinudna imigracija i tražioci međunarodne zaštite

Od 1990-ih u Srbiji su intenzivirane prinudne migracije, jer je, kao posledica ratnih sukoba u bivšim jugoslovenskim republikama, pristigao veliki broj *izbeglica* (u periodu 1991-1995), a potom i *interno raseljenih* sa Kosova i Metohije (usled bombardovanja 1999. godine, ali i kasnije od 2004. godine na dalje). Popisom stanovništva 2002. godine registrovano oko 762 hiljade doseljenih iz bivših jugoslovenskih republika kao i sa Kosova i iz Metohije. Oni su činili 22.2% ukupnog migrantskog stanovništva Republike (IOM, 2012). Većinu ovih lica (preko 200.000) činili su raseljeni sa Kosova i Metohije, koji su prisilno prebegli u Srbiju nakon ratnih sukoba na KiM i bombardovanja 1999. godine¹⁰. Izbegla i raseljena lica su se tokom prethodne dve decenije

¹⁰ Tako je sredinom 1990ih u prvom popisu ove populacije koju je sproveo UNHCR registrovano preko 600.000 izbeglica iz Hrvatske i BiH, dok je ukupan broj raseljenih sa Kosova dostigao 210 hiljada (Bobić, 2010). Prema podacima Komesarijata za izbeglice RS, danas ih je oko 66.000, a interno raseljenih oko 215.000, po čemu je zemlja na vrhu Evrope.

suočavala sa velikim teškoćama u ostvarivanju osnovnih ljudskih prava i socijalne integracije u zajednicu (Cvejić, Babović, Pudar, 2011, Cvejić, Babović, 2008, Babović, Cvejić, Rakić, 2007).

Kao što smo napred napomenuli, poslednjih nekoliko godina sve je brojnija kategorija tražilaca *azila*¹¹ koju čine stranci iz područja zahvaćenim ratnim sukobima u svetu, kao i regionima ugroženim izrazitim siromaštvom. Prema poslednjim podacima MUP-a, odnosno CZA/APC, broj tražilaca azila će do kraja 2013 dostići već 4000, u 2012. godinu ih je bilo 2.723, što je bilo nešto manje nego prethodne, 2011. godine, kada ih je bilo 3.134. U navedenom periodu je evidentan osmostruki porast u odnosu na samo 2010, kada je registrovano 522¹². U pogledu nacionalne pripadnosti, u 2013. godine najviše je ovih lica bilo iz Sirije (20%), Eritreje (16%), potom iz Somalije (10%), i Avganistana i Alžira po 9%, itd.¹³ Izražavanje namere da će se tražiti utočište u Srbiji, omogućava strancima da jedno vreme regularno borave u Srbiji, da zarade novac za nastavak puta, da se odmore i oporave od puta koji su prešli i stresova koje su doživeli, dok se konačno ne odluči o njihovom zahtevu, nakon čega se ili vraćaju nazad, odnosno u tzv „sigurnu treću zemlju“ ili produžavaju put ka Zapadu. Postojeći kapaciteti za njihov smeštaj su nedostatni (do nedavno samo 2 takva centra u Banji Koviljači i Bogovađi sa 250 ležajeva, a novoformirani u Sjenici, Tutinu i Obrenovcu), zatim izuzetno je sporo reagovanje državnih organa, pravna procedura rešavanja zahteva je veoma spora i neefikasna, iako je azilni sistem u Srbiji uspostavljen još 2008.

Izveštaji sa terena takođe svedoče i da najveći broj lica u tranzitu nikada ni ne zatraži azil, već dalje nastavlja put ka zemljama šengenske zone. Naime, u 2011. godini od 3.134 najava da će biti zatražen azil, realizovano je tek 248 (Vlada RS, 2012), a u 2013 svega 10 (APC/CZA). Humano postupanje prema tražiocima azila i obezbeđivanje minimalnih uslova za egzistenciju dok se nalaze na teritoriji Srbije predstavlja naravno veliki izazov u uslovima izraženih ekonomskih teškoća lokalnog stanovništva, o čemu svedoči i vinjeta s početka ovog teksta. Velike su

¹¹ U teoriji i praksi ne postoji sasvim jasna linija razlikovanja azilanata od izbeglica. U oba slučaja reč je o licima koja su prešla međunarodnu granicu i koja traže zaštitu od progona, diskriminacije ili rata. Ukoliko im se prizna pravo na zaštitu (za koju moraju da apliciraju odmah po dolasku u stranu zemlju), oni dobijaju status izbeglica i pripadajuća prava, a u slučaju da su odbijeni, moraju biti vraćeni ili prebačeni u tzv. treće (sigurne) zemlje.

¹² U prethodnim godinama, broj tražilaca azila bio je još manji (2009. - 275, 52 osobe u 2008, a 44 lica, 2007).

¹³ Najnoviji obrađeni podaci potiču od APC/CZA, a zasnivaju se na podacima MUP-a. U 2008. godini su dominirali državljani Obale Slonovače, Gruzije, Jermenije, Etiopije, a od 2009. godine dominiraju građani Avganistana, iza kojih slede Šri Lanka i Iran, ali i Palestinci, Iranci, Pakistanci (IOM, 2012). Među azilantima dominiraju muškarci i odrasla lica, dok su žene i deca u manjem broju. Podaci potiču od MUP-a, ali su nam ustupljeni preko NVO „Centra za zaštitu prava tražilaca azila“ iz Beograda (APC/CZA)

tenzije u zemlji prolongiranog stresa i isfrustriranosti lokalnog stanovništva kroz niz decenija, u uslovima neadekvatne reakcije države usled nedovoljno razvijenog institucionalnog okvira i brojnih budžetskih ograničenja.

Slika 1. – Glavne rute kretanja migranata/tražilaca azila do Srbije

Izvor: APC/CZA, 2013

Umesto zaključka: promene „odozgo“ i „odozdo“

Prema najverovatnijim prognozama kretanja stanovništva do polovine 21. veka, broj stanovnika Srbije će se do 2051. smanjiti za trećinu (29%) u odnosu na početak posmatranja (2011), obim radne snage za četvrtinu (23%), koeficijent zavisnosti starih će najverovatnije porasti za 50%, a moguće i čitavih 90%, dok bi koeficijent ekonomke zavisnosti opao za 15%, ali i dalje bi ostao znatno iznad evropskog proseka (Nikitović, 2013). Očigledno je da su

smanjenje i starenje ukupnog stanovništva, a posebno radne snage - alarmantni izazovi Srbije, koji će posebno ugrožavati njenu budućnost ako se budu odvijali brzo (ibidem, 2013: 200). Zato se kao jedino rešenje nameće simultano aktiviranje populacionih (i pronatalitetnih i imigracionih) zajedno sa ostalim politikama (ekonomskom, stambenom, urbanom, ekološkom, korenitom reformom socijalne zaštite, zdravstva i javnih usluga). U pogledu budućnosti i populacionih izazova koje nas očekuju, poseban će biti potražnja za uslugama kućne nege sve starijeg stanovništva i pritisak na, pre svega, ženske resurse, što nameće potrebu kompenziranja tih dodatnih oportunitetnih troškova, odnosno balansiranja privatne sfere i karijere sve obrazovnijih mladih generacija.

No, još jedan osvrt na kraju na fenomen imigracije vs referentnih politika i svakodnevnih praksi. I pored toga što se u Srbiji u novije vreme intenzivno radi na izgradnji odgovarajućeg sistema registrovanja, praćenja i upravljanja migracijama, u skladu sa Strategijom i odgovarajućim zakonima, a u vezi sa usklađivanjem sa standardima EU, čime se kreiraju okviri za promene „odozgo“, čini se da će biti potrebno inicirati i promene „odozdo“. Smatramo da je potrebna ne samo permanetna vizibilizacija (sistematsko registrovanje svih oblika imigracionih kretanja i analiza podataka sa terena) već i odgovarajuća senzibilizacija javnosti, s obzirom na prognoziranu demografsku budućnost Srbije. Tu je važna uloga medija, obrazovanja, eksperata, relevantnih društvenih i posebno političkih aktera i institucija (društvenih elita, kreatora javnog mnjenja, snažnija međusektorska saradnja, implementacija zakona, efikasnija praksa, itd). Treba se razumeti da je za nas i danas i sutra, pored već poznatih populacionih saznanja o niskom fertilitetu, potrebna i imigracija, dok se emigracija (mladih), iako teško zaustavljiva, može smanjiti, odnosno posmatrati i iz drugačijeg ugla - kroz dobitke (primer cirkularne mobilnosti i povratka naših stručnjaka). Čini nam se, takođe, da je posebno važno istraživanje i analiza situacije i sagledavanje konkretnih depopulacionih posledica u zasebnim regionima, udaljenim od velikih urbanih centara. Recimo na jugu zemlje, u kojima se nepovoljne demografske tendencije ispoljavaju u još težim okolnostima niske ekonomske aktivnosti, velikog siromaštva i nezaposlenosti, socijalne isključenosti stanovništva, a posebno mladih, ali i dalje prisutne etničke distance među nacionalnostima (primer Pčinjskog i Jablaničkim okruga, up: CeSID, 2011, 2013). Strategije, akcioni planovi i mere, treba da odgovaraju konkretnim subpopulacijama, odnosno svakoj konkretnoj lokalnoj zajednici i njenim specifičnostima, odnosno da kreiraju i aktiviraju posebne, kolektivne i individualne potencijale.

Na samom kraju treba napomenuti da se delimično ksenofobija i netolerancija prema strancima, humanitarnim imigrantima, može razumeti u kontekstu doskorašnjih oružanih sukoba u Hrvatskoj, BiH, kao i u vezi sa egzodusom srpskog stanovništva sa Kosova i Metohije, 1999, odnosno 2004. i kasnije, odnosno aktuelnih dešavanja u južnoj srpskoj pokrajini, gde je na delu ugrožavanje osnovnih ljudskih prava, manjinskog, srpskog, odnosno

nealbanskog stanovništva. Takođe, izbeglički egzodus u Srbiji rešavan je veoma dugo i sporo, više od 2 decenije, a i ovi su ljudi, iako srpski sunarodnici, nailazili na animozitete većinskog stanovništva i krupne prepreke u socijalnom uključivanju, prilikom ostvarenja elementarnih prava (na ličnu identifikaciju, kretanje), na tržištu rada, prilikom zapošljavanja, u obrazovanju, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, itd. S tim u vezi, u društvima Zapadnog Balkana, odnosno državama nastalim na ruševinama SFRJ, u kojima su do nedavno, besneli krvavi etnički sukobi, a nacionalni, religijski i kulturni animoziteti prisutni i danas, veliki je izazov uspostaviti komunikaciju i toleranciju, podržati, prihvatiti i socijalno integrisati lica druge vere, nacije, kulture, jezika i običaja.

Kad je reč o ilegalnim migracijama, krijumčarenju ljudi, žena i dece, ka Italiji i dalje ka zemljama Evrope, naravno da to treba pažljivo pratiti i sankcionisati, kao što i svaki slučaj traženja azilne zaštite valja podvrgavati strogoj kontroli. Ali jeste nedopustivo manipulirati nesrećnim sudbinama ljudi, koji su, pretežno u tranzitu kroz Srbiju, pobjegli od oružanih sukoba u svojim zemljama i stravičnog siromaštva, bez vode, hrane itd. Posebno je nedopustiva viktimizacija i ponašanje po principu „žrtvenog jarca“ u odnosu na takve pojedince, koji su se ovde zatekli, često i nevoljno, preusmeravani od strane pograničnih vlasti, raznih posrednika u transportu, prema migracionim rutama, usputnim glasinama, itd, odnosno ljudima, koja su da bi se domogli zamišljene, obećane zemlje, često prinuđeni da otuđe svu svoju imovinu i krenu na put bez povratka, a usput su često opljačkani, prevareni, premoreni, iscrpljeni, gladni, bos, životno ugroženi (CZA/APC, 2013).

LITERATURA I IZVORI

- APC/CZA (2013). *Tražioc azila u Srbiji i srpski tražioc azila u Evropi. Usporedna analiza profila, potreba i sistema podrške*, Beograd: SDC
- APC/CZA (2012). *Azilne priče*,
<http://www.apc-cza.org/images/publikacije/APCCZA%20Azilne%20price%202013.pdf>
- APC/CZA (2013). *Tražioc azila i iregularni migranti u Srbiji, fenomen, potrebe, problemi, očekivanja, profil*, <http://www.apc-cza.org/images/publikacije/CZA%20brosura%20Profil%20Trazioci%20azila%202012-2013.pdf>
- Avramov, D., (2013). "Immigration and Integration Scenarios in Global Europe: Forward- Looking up to 2050", *Sociologija*, Vol LV, No2
- Babović, M, Cvejić, S, Rakić, D. (2007). *Položaj izbeglica na tržištu rada i učešće u aktivnim merama zapošljavanja*, Grupa 484, Beograd.
- Blagojević - Hjuson, M. (2013). *Rodni barometar u Srbiji: Razvoj i svakodnevni život*, Beograd: UN Women
- Bobić, M. i Babović, M (2013). "Međunarodne migracije u Srbiji – stanje i politike", *Sociologija*, Vol LV, No2
- Bobić, M., (2010). „Migracije i Politike u Srbiji 1991-2010“, *Pravo i Društvo*, br 2, God.I Službeni Glasnik

- Castles, S., and M. J. Miller (2003). *The Age of Migration*, 3rd ed., New York, London: The Guilford Press
- CeSID (2013). „Истраживање јавног мњења и дубински интервјуи са различитим институцијама у пчинском и јабланичком округу – март 2013. године“, *finalni izveštaj*, UN PBILD i CeSID
- Cvejić, S, Babović, M, Pudar, G. (2011). *Studija o humanom razvoju – Srbija 2010: izvori i ishodi socijalnog isključivanja*, UNDP, Beograd.
- Cvejić, S, Babović, M. (2008) *Social and economic position of IDPs in Serbia. Analysis of IDP LSMS in Serbia*. UNDP, Belgrade.
- Coleman, D., (2005). „Facing the 21st century: New developments, continuing problems“, u: Macura, M., A. L. MacDonald and W. Haug, *The New Demographic Regime. Population Challenges and Policy Responses*, New York and Geneva: UN.
- Frontex (2013). *Annual Risk Analysis 2013*, http://www.frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2013.pdf
- IOM – Misija u Srbiji (2012). *Migracioni profil Republike Srbije za 2010. godinu*, Beograd: Dosije studio.
- KIRS (2012). *Migracione politike u Republici Srbiji*, Izveštaj za 2011. godinu.
- Morokvašić, M. (2010). „Feminizacija migracija?“ *Stanovništvo*, br 2, Beograd: CDI IDN.
- Korać, M., (2012). *U potrazi za domom*, Beograd: Zavod za udžbenike.
- Kupiszewski, et al, (2012). *The Impact of Demographic and Migration Flows on Serbia*, Belgrade: IOM – Mission to Serbia
- Morokvašić, M., (2010). *Feminizacija migracija? Stanovništvo*, br 2. CDI IDN
- Nikitović, V., (2013). „Migraciona tranzicija u Srbiji: demografska perspektiva“, *Sociologija*, Vol LV, No2
- Nikitović, V. (2010). *Demografska budućnost Srbije. Imigracija kao izvesnost?* Beograd: Institut društvenih nauka i Službeni Glasnik
- Okrugli sto „Čovek na putu“ (2013). Kulturni Centar „Rex“, 21. aprila 2013. *Vesti Online*, od 8.11. 2011. i od 18.2.2013.
- Petronijević, V. (2013). Deo iz izlaganja „...“, na Okruglom stolu u Kulturnom centru Rex, 21. aprila 2013.
- Scheper- Hughes N., (1997). „Demography without Numbers“, in: Kertzer D. and T. Fricke, *Anthropological Demography. Towards a New Synthesis*, The University of Chicago Press.
- Stark, O., and D. Levhari. (1982). "On migration and risk in LDCs." *Economic Development and Cultural Change*, 31
- Taylor, J. E., (1986). "Differential migration, networks, information and risk," in O. Stark, O.m (ed.), *Research in Human Capital and Development, (Vol. 4, Migration, Human Capital, and Development)*. Greenwich, Conn.: JAI Pres
- Vlada RS (2012). *Migracioni Profil Srbije za 2010. godinu*, Komesarijat za izbeglice RS, http://www.kirs.gov.rs/docs/migracije/Migracioni_profil_Republike_Srbije_za_2011.pdf, posećeno 17. maja 2013
- Wallerstein, I., (1974). *The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press

Mirjana Bobić

**SERBIA AND IMMIGRATION: CURRENT STATE OF AFFAIRS,
PROSPECTIVES, TOLERANCE AND INTEGRATION**

Summary

Nowadays Serbia has been witnessing twofold demographic challenges: decrease and ageing of overall population, processes that have been well on their way and are extremely jeopardizing the future. Because of such gloomy projections, it seems that simultaneously instigating both pro-natalist and immigrant policies might become necessary remedies. Population policies should be however complemented with other complex measures and reforms tackling economy, housing, social services, education, health, social protection, etc. There is also constantly rising need for care of elderly which will impose huge pressure upon human resources, women's, in particular. Therefore a request for compensating of these opportunity costs of new, yet smaller cohorts of better educated and career oriented youth is going to become permanent and prominent. It is well known that immigrants are important source to fill in these gaps in developed countries when it comes to private households as well as many other public services.

The paper discusses extensively the immigration phenomenon from interdisciplinary perspective and takes into account country's legal and political frameworks. Although Serbian authorities have recently enacted not so mean changes in the field through establishing Strategy for management of migration, which tends to conceptualize, register and follow up vast variety of mobility at its territory, the fact is that this system has to be further improved in accordance to the international and EU standards. Apart from such top bottom changes the author highly advocates for bottom up ones. This lens is introduced by an anthropological analysis of the recent asylum seekers' crisis. Through in depth discussion of various misogyny events and public discourses following rising arrivals of strangers from Africa, Asia, and nearby region (Turkey, Greece, Albania, etc), the author points to the very important role of relevant social actors and responsible stakeholders (media, politicians, educators, etc) which are denoted as highly responsible for presenting the reality of these people mostly in transition. Except for sensitizing of local population their role should have become in rising awareness of the need to not only appreciate abiding international laws and agreements but in assuming that for Serbia - immigration is acceptable demographic and social goal. This is particularly important when it comes about specific regions at the South and East, where unfavorable population, social and economic developments are even more accentuated.